

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך קדם יסודי

תכנית ביניים
ליישום נושאים נבחרים בתחומי החינוך
לאמנויות בגיל – הרך

תוכן עניינים

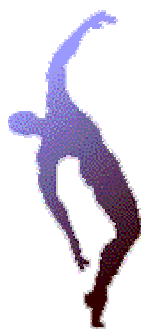
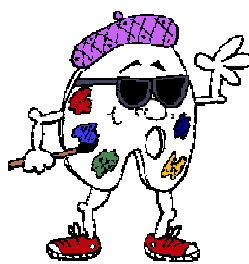
3	הקדמה
4	חינוך מוזיקלי, ד"ר יעל שי מפמ"ר למוזיקה
5	רעיונות מרכזיים
6	מטרות, תוצרים מצופים ויישום הפעילויות המוזיקליות בגן
7	שילוב המוזיקה בחיי היום יום בגן
10	רשימת תקליטורים ופעילויות מוזיקליות לגיל הרך:
11	א. זמר עברי
15	ב. מוזיקה קלאסית מערבית
22	ג. מהמורשת היהודית
24	ד. ג'אז, מוזיקה פופולארית ומוזיקה קלה
26	נספחים:
27	נספח מס' 1: רשימת חומרי הוראה ולמידה של האגף לתכנון ופיתוח תכניות לימודים
28	נספח מס' 2: רשימת תקליטורים מומלצים
31	נספח מס' 3: רשימת הצטיידות לגן: מוזיקה, מחול ותנועה, חינוך לאמנות, תיאטרון קולנוע וטלוויזיה

הקדמה

במסגרת הערכות האגף לחינוך קדם יסודי לשנת הלימודים תשס"ז- תש"ע, נקבעו יעדים בנושא חינוך לכישורי חיים וחינוך לאיכות סביבתית ותרבותית, המצהירים על החלת תכנית ביניים ליישום נושאים נבחרים מתכנית הליבה באמנויות. ביצוע תכנית הביניים בתחום האמנויות הוא באחריות המפמ"רים, ובשיתוף צוות האמנויות באגף לחינוך קדם-יסודי: אמנות פלסטית, תיאטרון, מחול, מוזיקה, קולנוע וטלוויזיה.

אחד מיעדי האגף בתחום פיתוח תשתיות הוא הכנת ערכת אמנות לגננת, הכוללת רציונאל חינוך לאמנויות, רעיונות לפעילויות, רשימת הצטיידות והפנייה לחומרי הוראה ולמידה של האגף לתכנון ופיתוח תכניות לימודים.

מטרת מסמך זה היא להתוות קווים מנחים לגננת לשילוב תחומי האמנויות בתכנון ההוראה בגן.

חינוך מוזיקלי ד"ר יעל שי, מפמ"ר למוזיקה

- רעיונות מרכזיים
- מטרות, תוצרים מצופים ויישום הפעילויות בגן
שילוב המוזיקה בחיי היום יום בגן
רשימת תקליטורים ופעילויות מוזיקליות:
- א. זמר עברי
 - ב. מוזיקה קלאסית מערבית
 - ג. מהמורשת היהודית
 - ד. ג'אז, מוזיקה פופולארית ומוזיקה קלה

צוות כתיבה:

יהודית פינקיאל, מדריכה ארצית למוזיקה לגיל הרך

לאה מרזל, מדריכה ארצית למוזיקה לגיל הרך

טובה שמואלי, מפקחת ארצית לאמנויות לגיל הרך

ד"ר יעל שי, מפמ"ר מוזיקה

חינוך מוזיקלי לגיל הרך

מחקרים רבים מדגישים את מקומה של המוזיקה ואת תרומתה בעיצוב אישיותו של הילד. באמצעותה, ניתן לטפח גם זיקה לערכים חברתיים ותרבותיים, תוך מתן כבוד למקומו של הילד ולמיקומו במרכז החינוך המוזיקלי.

החינוך המוזיקלי מאפשר איכות טובה יותר לחיים כאשר שורשיו נעוצים בגיל הרך. המוזיקה, כמרחב תרבותי ייחודי, משמשת כר נרחב לפיתוח היכולות והכישורים הבסיסיים של הילד, תוך שילובם של היבטים רגשיים, קוגניטיביים ופסיכומוטוריים. לפיכך, בגיל הזה יש להשקיע את המירב ואת המיטב על מנת לבנות יסודות יציבים ואיתנים להמשך התפתחותו של הילד בעתיד.

לאור כל אלה, יש להציב את המוזיקה בלב ליבה של תכנית הלימודים בגן הילדים ולהטמיעה כחלק אינטגרלי ממנה.

רעיונות מרכזיים

1. האזנה

צלילי המוזיקה הנקלטים על ידי החושים עשויים להצית את הדמיון, לעורר את הרגש ולהזמין את המאזין למסע מרתק ומהנה בעולם הנוצר מכוח היצירה המוזיקלית. האזנה ליצירות מוזיקליות מסוגים שונים ובסגנונות שונים היא אחת הפעילויות התרבותיות המשמעותיות והנפוצות ביותר בחברה בת זמננו. מגיל צעיר מאוד נחשפים הילדים למוזיקה אשר מגיעה אליהם דרך אמצעי התקשורת, אמצעי הקלטה אלקטרוניים, קונצרטים, אירועים משפחתיים וקהילתיים ועוד. רפרטואר מוזיקלי איכותי ומגוון מהווה תשתית לכל התנסות מוזיקלית והוא הליבה של מכלול האמצעים לפיתוח המוזיקליות של הילד. ההשתתפות בקונצרט מהווה את גולת הכותרת של ההאזנה למוזיקה באמצעות חוויה לימודית שבמסגרתה נחשפים הילדים למוזיקה חיה; הם שומעים ורואים את הקולות ואת הצלילים.

2. שירה

הקול הוא כלי ביטוי אישי וייחודי המשמש את האדם כל ימי חייו באופנים שונים. תקופת הילדות המוקדמת ידועה כקריטית בהתפתחות השירה. המנעד הקולי של הילד עדיין מצומצם ואיכות שירתו מושפעת מן האיכות הקולית של המודלים אליהם הוא נחשף בהאזנה לביצוע חי ובמוזיקה מוקלטת. המורה למוזיקה והצוות החינוכי של הגן אמורים לשמש לו מודל לחיקוי בדיבור שירה. על מנת ליצור דגם קולי איכותי יש לפתח ולטפח את הפקת הקול בנוסף, חשוב לבחור רפרטואר איכותי של שירים בעלי מרכיבים מוזיקליים תואמים את גיל הגן (כמו מנעד מצומצם, ותמליל ומקצב שניתנים לביצוע מדויק). מודל קולי איכותי של שירה ובחירה מתאימה של שירים יהוו אשנב לפיתוח שירה נקייה ובטוחה כמו גם זיכרון מילולי ומוזיקלי והבעה מוזיקלית רגשית.

3. נגינה

הנגינה מהווה מקור להנאה ולסיפוק ודורשת מן הילדים מאמץ וריכוז לשם השגת תוצר טוב. אלתור אישי וקבוצתי בכלי נגינה בעלי איכות צלילית גבוהה מפתח הערכה אסתטית ומאפשר הבעה רגשית ופיתוח יצירתיות. חשוב שהילד ייחשף לצלילים מגוונים המופקים מכלים באיכות הטובה ביותר. הנגינה בצוותא דורשת מהילד איפוק והמתנה ומפתחת בו את היכולת לדחות סיפוקים מיידיים וליהנות מהמאמץ המשותף של נגינה בקבוצה מחד ושל פיתוח מוזיקלי אישי מאידך.

מטרות

- לימוד והכרת עקרונות ומושגים מוזיקליים בסיסיים.
- הכרת יצירות מוזיקליות מתקופות שונות ובסגנונות שונים מהתרבות היהודית והישראלית ומתרבויות העולם.
- פיתוח המיומנויות המוזיקליות השונות באמצעות תחומי המוזיקה השונים.
- יצירת זיקות גומלין בין תחום המוזיקה ובין עולמות תוכן אחרים.

תוצרים מצופים

מהילדים:

- הילדים יכירו רפרטואר מגוון של יצירות בסגנונות שונים.
- הילדים יכירו אוצר שירים מהתרבות הישראלית והיהודית.
- הילדים יפתחו מודעות לשירה אסתטית.
- הילדים יאזינו למוזיקה ויביעו עצמם בדרכים שונות במסגרת חוויה קוגניטיבית ורגשית.

מהמורה למוזיקה:

- המורה למוזיקה תלמד עקרונות ומושגים בסיסיים בתחום המוזיקה
- המורה למוזיקה תשלב רפרטואר מוזיקלי איכותי של יצירות ושל שירים.

מהגננת:

- הגננת תבצע ותחזק את הפעילויות המוזיקליות שנלמדו על יד המורה למוזיקה.

מההורים:

- ההורים ישולבו באירועים מיוחדים בגן, כגון: קבלת שבת, יום הולדת, יום המשפחה, קונצרטים ועוד.

יישום הפעילות המוזיקלית בגן

א. שיעור מוזיקה באחריות המורה למוזיקה

המורה למוזיקה, האמונה על התחום המקצועי, תפתח ותחזק את המיומנויות המוזיקליות ותטפח את הידע המקצועי - בהאזנה, בשירה ובנגינה - בהלימה לתכנית הלימודים בגן.

עקרונות מנחים

- לשתף פעולה בבניית תכנית הלימודים במוזיקה בגן.
- לשתף פעולה במהלך השנה בנושאים חינוכיים ומקצועיים.
- ליזום ביחד מספר אירועים מוזיקליים מיוחדים במהלך השנה.

ב. פעילות מוזיקלית באחריות הגננת

הגננת תשלב את מקצוע המוזיקה בסדר היום השוטף של הגן במליאה ו/או בקבוצות קטנות. היא תחזק את ההתנסויות השונות: האזנה, שירה, נגינה, תנועה, הסמלה ורישום, ובנוסף, היא תקשר ותשלב את תחום המוזיקה עם עולמות תוכן ועם תחומי ידע הנלמדים בגן. יש להדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה בין הגננת ובין המורה למוזיקה: הגננת, שמובילה את תכנית הלימודים בגן, תשלב את המורה למוזיקה בבניית תכנית הלימודים השנתית, ותמשיך את דרכה בפעילות היום-יומית בגן.

עקרונות מנחים

- לשלב את המורה למוזיקה בבניית התכנית השנתית בגן.
- להשתתף בשיעורי המוזיקה באופן סדיר ופעיל.
- לחזור עם הילדים על החומרים שנלמדו בשיעור המוזיקה.
- לפתח רעיונות חדשים בעקבות החומרים שנלמדו בשיעור במוזיקה.
- לטפח כשרים ויכולות למידה אצל הילדים באמצעות המוזיקה: טיפוח שפה, יכולת ריכוז, פיתוח יצירתיות, פיתוח מוטורי, קשר בין-אישי ועוד.
- לשלב את המוזיקה בחגים ובאירועים מיוחדים בגן. חשוב שתכני החגיגות, בכלל זה הופעת הילדים, יהיו תוצר טבעי והמשכי של תהליך הלמידה.

ג. פעילות מוזיקלית עצמאית של הילדים במרכז המוזיקה בגן

למידה עצמאית מאפשרת לגלות ולפתח קולות וצלילים מסוגים שונים, יוצרת קשרים חברתיים ומטפחת את מודעותו של הילד ללמידה. למידה עצמאית זו מפתחת כישורים חברתיים, משפרת תקשורת בין-אישית, מחזקת הרגלים בין הילד ובין הסביבה החברתית והפיזית ומאפשרת ביטוי אישי עצמי של הילד. למידה מסוג זה בסביבה לימודית מאתגרת מעודדת אסטרטגיות למידה שונות. אסטרטגיות למידה אלה ניתנות לפיתוח באמצעות תיווך שוטף ויעיל מצד הגננת.

עקרונות מנחים

- לתת מקום להבעה אישית ולביטוי חופשי.
- לעורר את הסקרנות למגוון כלי נגינה ולדרכי הפקת הצליל.
- לפתח טעם אישי באמצעות פעילויות מוזיקליות מגוונות.
- לעודד כישורים של לומד עצמאי.
- לפתח כישורים חברתיים: יוזמה, בחירה, שיתוף חברים ועוד.
- לפתח מודעות לקביעה ולשמירה על כללי התנהגות (כמה ילדים משתתפים בפעילות במרכז, מי בוחר את המוזיקה המושמעת, מי מנחה את הפעילות וכדו').

הקמת מרכז מוזיקה

ארגון מרכז מוזיקה אסתטי ומאתגר מעודד את הילדים לפעילות חופשית ומגוונת. כדי לאפשר לילד להאזין למוזיקה שהוא מעדיף, לשיר שיר מוכר ואהוב, להתנסות באלתור קולי, כלי ותנועת, חשוב להקפיד על הכללים הבאים: לבחור מקום מתאים ומרווח; לעצב ולקשט את המקום; ומעל הכול - לצייד את המרכז בציוד מוזיקלי איכותי מתאים למשתמש הצעיר (מערכת שמע, כלי נגינה, תקליטורים, אביזרים רלוונטיים ועוד).

שילוב המוזיקה בחיי היום-יום בגן

ילדים מגיבים למוזיקה באופן ספונטאני וראשוני. הם נהנים להאזין, לנוע, להפיק צלילים ולהשמיע קולות שונים. זאת ועוד, למוזיקה כשפה תקשורתית, יש את היכולת ללכד קבוצה וליצור תחושת אחדות המעצימה את הרגשות ואת ההתלהבות. גונה הרב מאפשר הזדהות ועושר תגובתי. כך יכולים הילדים לגלות ערנות בהאזנה לקטע מוזיקלי מסוים, להירגע בעת האזנה למוזיקה שקטה ליהנות ולשמוח בעת נגינה חוזרת של קטע מוזיקלי מוכר ואהוב. ככל שנתמיד בהאזנה לסגנונות מוזיקליים שונים במהלך יום הפעילות בגן, כך נעמיק ונעצים את החוויה המוזיקלית של כל ילד וילד כפרט ושל הילדים כקבוצה.

1. מפגש בוקר

סדר היום בגן מתחיל בדרך כלל במפגש בוקר המסמן את תחילתו של יום. הוא כולל את כל כיתת הגן ומתבצע בהנחיית הגננת. פעילות מוזיקלית המבוססת על האזנה, נגינה או שירה

מאפשרת מעבר רך ומהנה אל תוך הפעילות השוטפת בגן כמו גם מעצימה ומעשירה את חווית המפגש.

הצעות לפעילות:

- להאזין למוזיקה רגועה ולהנחות את הילדים לנוע בהנאה על פי צלילי המוזיקה.
- להאזין למוזיקה קצבית ולבצע חימום גוף על פי צליליה.
- לשיר בצוותא שירי בוקר.
- לברך את הילדים באופן אישי בברכת "בוקר טוב" על פי מקצב קבוע ובאינטונציות שונות: "בוקר טוב לענת..." וכדו'.
- ללמד את הילדים, אחת לשבוע, שיר חדש מתוך התכנית "זמר עברי לגן", שיר המתאים לנושא האקטואלי הנלמד בגן.

2. יום הולדת

חווית יום ההולדת היא אירוע משמעותי לילד החוגג ולשאר ילדי הגן. ביום זה חשוב שהילד ירגיש שהוא במרכז - כלפי ההורים (במידה שהם מוזמנים), כלפי חבריו ובמיוחד לגבי עצמו. כדי להעשיר, לרענן ולגוון אירוע זה, המתקיים מספר פעמים בשנה בכל כיתה גן במתכונת קבועה, מומלץ לקיים תהליך מקדים עם כל ילד. בתהליך זה יש לגלות מה מייחד את "חתן השמחה" ובכך להפוך את החגיגה לאירוע מיוחד ואישי. מוצע שהמתכונת תישאר קבועה אך השירים והיצירות המוזיקליות כמו גם ההתנסויות השונות בכל פעילות ישתנו בהתאם לילד החוגג, "כי כל אחד הוא מיוחד ואין שני לו".

הצעות לפעילות:

- הילד החוגג יבחר 3-4 שירים ויצירות מוזיקליות באמצעותן הוא יפעיל את הילדים בגן.
- הילד החוגג יבחר את סוג ההתנסות עם כל שיר ויצירה (תנועה, ריקוד, שירה, נגינה) ויהיה מנחה הפעילות.
- הילד החוגג יהיה שותף לתכנון הפעלת ילדי הגן בכל שיר או יצירה שייבחרו לחגיגה.
- בחירת השירים לחגיגה תהיה מתוך רפרטואר השירים בחוברת "זמר עברי לגן".
- במהלך החגיגה ישירו הילדים שירי יום הולדת בשירה יפה, ללא הקלטה.

3. קבלת שבת

המסגרת הקבועה של קבלת השבת בגן חשובה מאוד לילדים; היא יוצרת את הקשר הבין דורי ונוטעת שורשים של שייכות לעם ולמורשתו. נושא השבת נלמד ונרכש בגיל הרך בעיקר בדרך חווייתית. השירים הם חלק בלתי נפרד מחוויה זו והם מזמנים מפגש עם התרבות הישראלית ועם מגוון המסורות של קהילות ישראל.

הצעות לפעילות:

- לפתוח את קבלת השבת בשיר קבוע אשר במשך הזמן יהווה סימן פתיחה מוסכם.
- לשלב שירים מתוך התכנית "זמר עברי לגן".
- לגוון את השירה בשירים מסורתיים מתוך הרפרטואר של קהילות ישראל השונות.
- לשלב פעילויות בנגינה ובריקוד.
- לבחור מבין הילדים "חתן שבת" או "כלת שבת", אלה יבחרו שיר שבת שנלמד בגן וישתפו את הילדים בפעילות מתאימה בשירה, בנגינה או בריקוד.
- להזמין לגן, מידי פעם, הורים או סבים וסבתות שיבצעו שירים מבית אבא בנגינה ו/או בשירה.

4. יום המשפחה

המשפחה היא הסביבה הפיזית, החברתית והתרבותית שבה גדל הילד. המוזיקה תופסת מקום מרכזי וחשוב בה והיא מסמלת, יותר מכול, את מורשתה ואת תרבותה. נוהגים לחגוג את יום המשפחה בגן בחודש שבט אך רצוי לעסוק מראשית השנה ובמהלכה בנושאים הקשורים ליום הזה. בחגיגת יום המשפחה משתתפים, בדרך כלל, ההורים ובני משפחה נוספים.

הצעות לפעילות:

- לעסוק בנושא "שירים מבית אבא", נושא שייחד אירוע זה בגן. חשוב לעודד את ההורים ואת בני המשפחה להביא לגן, במהלך כל ימות השנה, רפרטואר שירים ממורשתם ומתרבותם.
- לערוך שירון בגן הכולל שירי ילדות מבית אבא.
- להכין עם הילדים או עם ההורים הצגה מוזיקלית לקראת יום המשפחה.
- להקדיש את יום המשפחה לנושא מיוחד (למשל "החתונה בקהילה שלי") ולהכין שירים, ניגונים וריקודים המתאימים לנושא.
- לשיר בצוותא עם בני המשפחה שירים ליום המשפחה מתוך התכנית "זמר עברי לגן".

5. מסיבת סיום

מסיבת הסיום מסמלת סגירת מעגל - מעגל השנה - ומציינת בצורה חגיגית נקודות משמעותיות; את שלבי הגדילה וההתבגרות, את סיום תהליך הלמידה השנתי, את הפרידה מהגן (לעיתים גם מהגננת ומצוות הגן) ואת היציאה לחופשת הקיץ. ראוי שתוכן המסיבה יבטא דברים אלה באופן ממוקד, תמציתי, חווייתי ומרגש. למוזיקה תפקיד חשוב ומרכזי במסיבה וחשוב שהשירים והיצירות המוזיקליות ייבחרו (במידת האפשר יחד עם הילדים) מתוך הרפרטואר שנלמד במשך השנה.

הצעות לפעילות:

- להחליט מראש על נושא המסיבה ("סיכום השנה"; "חגי השנה"; נושא מרכזי שנלמד השנה, כמו: "שירי נעמי שמר" וכדו') ולהתאים לנושא זה את השירים והיצירות המוזיקליות שיוצגו בה.
- להכין שירון מאויר על ידי הילדים מתוך התכנית "זמר עברי לגן" ולשיר את השירים בצוותא עם ההורים במהלך המסיבה.
- לשחזר פעילויות בשירה, בנגינה ובריקוד מתוך הפעילויות שנלמדו במהלך השנה ולהציג בפני ההורים.
- להכין קלטת עם השירים והיצירות שנלמדו במהלך השנה, על פי בחירת הילדים, ולהגישה כמזכרת להורים בסיום המסיבה.
- להכין תיק אישי לכל ילד הכולל רישומים בעקבות יצירות מוזיקליות ושירים שנלמדו במהלך השנה ולהגישו כשי להורים.
- לסיים את המסיבה בריקודי מעגל וזוגות עם ההורים לצלילי שירים ויצירות מוזיקליות מוכרות ואהובות מן הרפרטואר המוזיקלי שנלמד בגן.

רשימת תקליטורים ופעילויות מוזיקליות לגיל הרך

רשימת התקליטורים כוללת יצירות מוזיקליות מסגנונות שונים: א. **זמר עברי** שאוצר בתוכו את מורשתנו ואת עיקר הווייתנו כאן בישראל; ב. **מוזיקה קלאסית מערבית** על מגוון סגנונותיה (מתקופת הבארוק ועד ימינו); ג. **מוזיקה של קהילות ישראל** השונות שמשקפת את המארג החברתי הרב-תרבותי במדינת ישראל; ד. **ג'אז, מוזיקה פופולארית ומוזיקה קלה** המוסיפים נדבך חשוב לסגנונות המוזיקליים. ז'אנר זה מרחיב את הרפרטואר האישי של הילד ומפתח פתיחות, סובלנות וסקרנות לגבי הלא מוכר.

בחירת התקליטורים נעשתה על פי הקריטריונים הבאים: הערך האמנותי והתרבותי של היצירות; איכות הביצועים וההקלטות של היצירות; אורך הקטעים המוזיקליים, לרוב עד שלוש דקות, קטעים ארוכים יותר עלולים לגרום לחוסר עניין בקרב המאזינים הצעירים.

עקרונות מנחים כלליים

- להתאים את השירים ואת היצירות לילדי הגן.
- לעסוק ביצירה המוזיקלית מזוויות רבות ושונות כדי להעשיר את החוויה המוזיקלית ולהפוך את הלימוד למשמעותי יותר.
- לגוון את רפרטואר השירים ואת רפרטואר היצירות על פי תקופות, מלחינים, יוצרים ומבצעים.
- להעמיק את הידע של הילדים על מקור השירים ועל יוצרי השירים כמו גם על היצירות.
- לעודד השתתפות פעילה של ילדי הגן בתנועה, בשירה, בנגינה, ברישום ובמשחק.
- לעודד ביטוי אישי אצל כל ילד וילד, באמצעות פעילויות מוזיקליות, זאת כדי להפכו לאדם עצמאי, בטוח ויוצר.

א. זמר עברי

הזמר העברי מהווה את אחת מאבני הדרך המרכזיות של המורשת התרבותית הישראלית. אוצר השירים שבו מהווה תשתית תרבותית משותפת לכלל ילדי ישראל, תשתית המעמיקה את הרצף והקשר הבין דורי. השירים מזמנים חוויה לימודית, עשירה ומגוונת, בתחומי השפה והמוזיקה תוך מתן דגש על טיפוח השירה בצוואת. חשוב לשמר את מורשת הזמר העברי במסגרת מערכת החינוך ומחוצה לה ולהנחילה לדורות הבאים החל מן הגיל הצעיר ביותר.

רשימת התקליטורים

שם התקליטור	הוצאה	פרטים
1. אוסף הילדים: 5 תקליטורים + ספר שירים (170 שירים): א. יונתן הקטן (שירים לפעוטות) ב. עוגה עוגה (שירי הפעלה ומשחק) ג. איזה יום שמח (שירים לימי הולדת ופסטיבלים) ד. איך שיר נולד (שירים גדולים לקטנים) ה. 12 הירחים (שירי חגים ועונות השנה)	מדיה דירקט, 1999	170 שירי ילדים לגיל הרך, מהרפרטואר הקלאסי של הזמר העברי לאורך התקופות, ערוכים על פי נושאים בחמישה תקליטורים, בביצוע מיטב האמנים הישראליים.

עקרונות מנחים

- להקפיד על שירה יפה, איכותית ותרבותית.
- להתייחס לטקסט: משמעות התוכן, אוצר המילים, מבנה השיר, החרזה ועוד.
- להרבות בשירת השירים ולא להתבסס רק על ההקלטות.
- להכין "שירון לגן" שכולל את השירים הנלמדים במהלך השנה. מומלץ לצרף לשירון שיר חדש בכל פעם ולבקש מאחד הילדים לאיירו על פי תוכנו.
- ליזום אירועי שירה יחד עם בני המשפחה.

הצעות לפעילות בגן

ההצעות להלן מבוססות על "אוסף הילדים" המופיע לעיל – מכל תקליטור נבחר שיר אחד לדוגמה.

1. ברווזיים

מילים: לאה גולדברג (1911-1970); לחן: שרה לוי-תנאי (1911-2005)
(מתוך תקליטור א')

לאה גולדברג נולדה בקניסברג שבפרוסיה וגדלה בקובנה שבליטא. החל משנת 1918 למדה בגימנסיה העברית שבקובנה והמשיכה באוניברסיטאות שבברלין ובבון. בשנת 1933 קיבלה תואר דוקטור לבלשנות שמית. את יצירתה הספרותית החלה עוד בליטא, שם פורסמו שירים ומאמרים פרי עטה בכתבי עת עבריים. בשנת 1935 עלתה לאה גולדברג לארץ ועסקה בהוראה בבית ספר תיכון בתל אביב. בנוסף, היא עבדה במערכת העיתונים "דבר", "על המשמר", "דבר לילדים", "על המשמר לילדים" ו"אורות קטנים". היא כתבה ספרים רבים לילדים, אבל לא היו לה ילדים משלה. אחרי מותה הוענק ללאה גולדברג פרס ישראל לספרות.

שרה לוי-תנאי נולדה בשכונת מאה שערים בירושלים. את דרכה היצירתית החלה כגננת בקיבוץ רמת הכובש והייתה הגננת של ראשוני ילדי הקיבוץ. בין השירים שכתבה באותן שנים: "ליצן קטן נחמד", "ניצנים נראו בארץ", "ושאבתם מים בששון", "באנו חושך לגרש", "קול דודי" ו"אל גינת אגוז". שרה לוי-תנאי, מגדולות

הכוריאוגרפיות בארץ, הקימה וניהלה במשך שנים רבות את תיאטרון המחול "ענבל". על כל אלה הוענק לה פרס ישראל למחול. בהקדמה לחוברת "בזמר ובמחול: שירים ומשחקים", שערכה בשנת 1957, כותבת לוי-תנאי: "בין משחקי הילדים שלנו מורגש חסרונם של משחקים לכל ימות השנה, לכל עת מצוא. הילד בגיל הרך וכן הילד העולה חסר הלשון – זקוקים למילה קלה ומוחשית הנקלטת תוך שמחת המשחק..."

מהלך הפעילות

- נשב בחצי עיגול. נהפוך את שתי הידיים ל"שני ברווזיים". כפות הידיים הכפופות הן ראשי הברווזיים. יד אחת – ברווז לבן והשנייה – שחור. נשיר את השיר ונמחז אותו על פי מילותיו. במילים "והסתתרו השניים" – אפשר להסתיר את הידיים מאחורי הגב.
- נלביש על שתי הידיים שני זוגות גרביים (רצוי אחד לבן ושני שחור). נשיר את השיר ונמחז אותו על פי מילותיו.
- נתחלק לזוגות. אחד מבני הזוג יהיה הברווז הלבן והשני – הברווז השחור. נשיר את השיר ונפעל לפי מילותיו – כל אחד על פי תפקידו. במילים "והסתתרו השניים" אפשר להסתתר מאחורי הכיסא.
- נעמוד בחצי עיגול ונתחלק לשתי קבוצות. נשיר את השיר. קבוצה אחת תשיר את המילים "אחד לבן" וקבוצה שנייה תשיר את המילים "אחד שחור". את יתר מילות השיר נשיר ביחד.

2. מקהלת נוגנים

מילים: חיים נחמן ביאליק (1873-1934); לחן עם
(מתוך תקליטור ב')

חיים נחמן ביאליק, גדול המשוררים העבריים בתקופת התחייה. נולד ברוסיה. כתב את שירו הראשון "אל הציפור" בשנת 1981, שיר שפורסם בעיתון "הפרדס". חיים נחמן ביאליק עלה לארץ בשנת 1924. פעילותו הרבה כללה, בין השאר, עריכת כתבי עת, ייסוד בתי הוצאה לאור, תרגום יצירות מופת לעברית, כינוס ועריכה של "ספר האגדה". חיים נחמן ביאליק חיבר גם שירי עם, פזמונים ושירי ילדים, שרבים מהם הולחנו על ידי מלחינים שונים ומושרים עד היום.

מהלך הפעילות

- נקרא את מילות השיר ונשוחח על סוגי כלי הנגינה המופיעים בשיר ומשפחותיהם. נציין כי בכל התרבויות בעולם ישנם שלושה סוגי משפחות עיקריים: כלי הקשה, כלי מיתר וכלי נשיפה.
- נאזין לשיר. נפעל כ"נגנים" בפנטומימה לפי מילות השיר. בשורה האחרונה נמחא שלוש מחיאות כף. כאשר השיר מנוגן ללא שירה ננוע באופן חופשי על פי קצב המוזיקה.
- נתפזר במרחב. כל אחד יבחר כלי נגינה דמיוני. נאזין לשיר. נצעד במרחב על פי מפעם השיר ו"ננגן" על הכלי שבחרנו.
- נשיר את השיר ונלווה אותו בטפיחות על אברי גוף שונים, על פי בחירתנו.

3. אני נשאר אני

מילים ולחן: דתיה בן-דור (נולדה: 1944)
(מתוך תקליטור ג')

דתיה בן-דור נולדה באלכסנדריה שבמצרים בשנת 1944 ועלתה לארץ עם הוריה בגיל שנה וחצי. היא למדה במדרשה למחנכים למוסיקה ובחוג לתיאטרון באוניברסיטת תל אביב. דתיה בן-דור עסקה בחינוך מוזיקלי במשך 11 שנים, ומשנת 1976 היא כותבת תסריטים, שירים ולחנים בעבור תכניות לגיל הרך המשודרות בטלוויזיה החינוכית: "מה פתאום" (קשקשתא), "פרפר נחמד", "ציפיטפוט" ו"רחוב סומסום" ולסדרה "עץ הפיטפוזים" של ערוץ הילדים. שמונה מחזות לילדים פרי עטה הועלו על בימות התיאטרון.

מהלך הפעילות

- נציע הפכים שונים המופיעים בשיר ונמחיש אותם בפנטומימה ובהמחזה (לדוגמה: עצוב – שמח, כועס – אוהב, גיבור – פחדן, עצלן – חרוץ ועוד).
- הגננת תמחיש בתנועה את אחד התיאורים המופיעים בשיר ואנחנו נגיב בהיפוך שלו (לדוגמה: לבד – ביחד; באמצע – בצד ועוד).
- מבנה השיר הוא ארבעה בתים ופזמון חוזר. נלמד לשיר את הפזמון. נאזין לשיר. כשנשמע את הבתים נפעל בתנועה באופן חופשי, על פי המילים, כשנשמע את הפזמון החוזר נעמוד במקום ונצטרף בשירה.
- נתחלק לשתי קבוצות. כל קבוצה תמציא ריקוד על פי בחירתה ותופיע בפני הקבוצה השנייה.

4. איך שיר נולד?

מילים: יהונתן גפן (נולד: 1947); לחן: יוני רכטר (נולד: 1951)
(מתוך תקליטור ד')

יהונתן גפן הוא משורר, מחזאי, סופר, פזמונאי ועיתונאי. יהונתן גפן נולד והתחנך במושב נהלל. שיריו הראשונים החלו להתפרסם בשנת 1969, ומאז כתב מאות שירים ופזמונים מוכרים למבוגרים ולילדים (ביניהם "שירים שענת אוהבת במיוחד", "הכבש השישה-עשר", "הדרקון הלא נכון" ועוד). כמו כן כתב מספר מחזות תיאטרון שזכו להערכה ולהצלחה. מאז 1972 הוא מתגורר בתל אביב וכותב גם טור שבועי בעיתון "מעריב".

המוזיקאי והמלחין **יוני רכטר**, מחשובי המלחינים הישראליים, נולד בתל אביב. הוא בוגר האקדמיה למוזיקה ע"ש רובין. כתיבתו המוזיקלית כוללת שירים ופזמונים וכן מוזיקה לתיאטרון ולמופעים שונים. חשיפתו הראשונה לקהל הייתה בלהקת "כוורת" (1973). בשנת 1991, במסגרת פסטיבל ישראל, נערך מופע מיוחד שהוקדש לשיריו.

השיר "**איך שיר נולד?**" פותח את הספר "הכבש השישה-עשר". הספר כולל שירים וסיפורים לילדים, תוכנו הועלה כמופע בשנת 1978.

מהלך הפעילות

- נקרא את מילות השיר ונמחיש אותן בתנועות.
- נאזין לשיר ונמחיש אותו שנית בתנועות. נשים לב שבהמשך אנחנו שומעים את קולו של משורר השיר יהונתן גפן (בדיבור) הקורא על פי קצב המוזיקה.
- נאזין לשיר. נצטרף בשירה לקולות הזמרים. כשנשמע את קולו של המשורר נלווה אותו בטפיחות ידיים על הגוף.

- נעמוד בחצי עיגול. נאזין לשיר. נצטרף בשירה. כשנשמע את קולו של המשורר ננוע בחופשיות לפי הקצב. בסיום דבריו נחזור נעמוד ונצטרף בשירה.

5. שלומית בונה סוכה מילים ולחן: נעמי שמר (1930-2004) (מתוך תקליטור ה')

נעמי שמר ז"ל, מחשובי היוצרות בזמר העברי שלאחר קום המדינה. רבים ממאות השירים שכתבה והלחינה הפכו זה מכבר לחלק בלתי נפרד מהקלאסיקה הישראלית. הרפרטואר שלה כולל בין היתר שירים ליריים ושירים שמחים, שירי זיכרון ושירי חג, שירים לילדים ושירים למבוגרים, שחלקם תורגמו לשפות אחרות ומבוצעים ברחבי העולם. בנוסף, היא הלחינה שירי משוררים רבים ותרגמה שירים משפות שונות, כשבכולם היא הצליחה לשמור על הקו האישי, שאפיין אותה ואת כתיבתה. נעמי שמר היא כלת פרס ישראל לזמר העברי.

את השיר **"שלומית בונה סוכה"** חיברה נעמי שמר בתחילת שנות ה-70 והוא יצא לראשונה בשנת 1974 באוסף שירי ילדים, בביצוע אילנה רובינא וצמד "הדודאים". השיר מבוסס על אירוע אמיתי: שלומית הייתה שכנתה של נעמי שמר אשר בנתה סוכה בחצר ליד ביתה, נעמי שמר הקדישה לה שיר זה.

מהלך הפעילות

- נקרא את מילות השיר ונשוחח בקצרה על משמעות המשפט החוזר בסיום כל בית: "שלומית בונה סוכת שלום".
- נחלק לילדים דפי ציור עליהם רשומה המילה "שלום". נאזין לשיר. נקשט את המילה "שלום" על פי המוזיקה.
- נאזין לשיר. בכל פעם שנשמע את המשפט המסיים את בתי השיר, נרים את הדפים שקישטנו ונניע אותם על פי המוזיקה בתנועות של נפנוף לשלום.
- נניח את הדפים המקושטים על הרצפה, מפוזרים במרחב, ונחזור לשבת במקום. נאזין לשיר. בתחילת כל משפט מוזיקלי יקום אחד הילדים וינוע במרחב, בסיומו של המשפט יעצור ליד אחד הדפים. עם כל משפט מוזיקלי נגדיל את מספר הילדים המשתתפים בפעילות. בבית האחרון נרים את הדפים וננוע אתם במרחב.

ב. מוזיקה קלאסית מערבית

המוזיקה הקלאסית המערבית מייצגת את התרבות המוזיקלית העולמית במיטבה. היופי הטמון ביצירה מוזיקלית מעשיר את עולמם הפנימי כמו גם את עולמם התרבותי של הילדים. מגיל צעיר מאוד נחשפים הילדים למוזיקה אשר מגיעה אליהם דרך אמצעי התקשורת השונים, קונצרטים, אירועים משפחתיים ועוד. במסגרת הגן חשוב לחשוף את הילד לסוגי מוזיקה שונים, סוגי מוזיקה שהוא לא בהכרח נחשף אליהם בסביבתו הטבעית. רפרטואר מוזיקלי איכותי ומגוון מהווה תשתית לכל התנסויות מוזיקליות והוא הליבה של מכלול האמצעים לפיתוח המוזיקליות של הילד.

רשימת תקליטורים

שם התקליטור	הוצאה	פרטים
1. רגעי פסנתר	הליקון	אלבום כפול ובו אוסף יצירות מיניאטוריות לפסנתר מאת מיטב המלחינים הקלאסיים ובביצוע טובי הפסנתרנים בעולם.
2. החוויה הקלאסית: מיטב המוזיקה הקלאסית לשעות היום	הליקון	קטעים נבחרים מיצירות המופת של המוסיקה הקלאסית בהקלטות איכותיות ובביצועים מופתיים של המנצחים, הסולנים, התזמורות וההרכבים הטובים בעולם, קטעים שנערכו מתוך הקטלוגים של Philips, Decca, דויצ'ה גרמופן ו-EMI.
3. פטר והזאב – סרגיי פרוקופייב	הד ארצי, 1996	תקליטור המשלב מוזיקה ומולטימדיה. ניהול מוזיקלי: נדב דפני. מנצח על התזמורת הסימפונית של "הד ארצי": גארי ברתיני. קריין: יוסי ידין. בתקליטור ניתן להאזין ליצירה המלאה של פרוקופייב ולחזות בסיפור באמצעות אנימציה. הוא כולל קטעי וידאו של ילדים מנגנים בכלים שונים, מידע על כלי הנגינה ומשחקים מוזיקליים אינטראקטיביים.
4. קרנבל החיות – קמיל סן-סאנס	להקת המחול הקיבוצית	יצירתו הקלאסית של המלחין סן-סאנס בביצוע להקת המחול הקיבוצית. כוריאוגרפיה: רמי באר. תלבושות: יהודית גרינשפן. קטעי קישור: אהוד מנור.
5. סוויטה מס' 2 – יוהן סבסטיאן באך	1992, RCA	סולן: החלילן ג'יימס גאלוויי. התקליטור מכיל גם קונצ'רטי לחליל ולתזמורת מאת באך.
6. ארבע העונות – אנטוניו ויולדי	1990, EMI	יצירתו התכניתית של אנטוניו ויולדי המבוססת על ארבע סונטות ספרותיות (אביב, קיץ, סתיו וחורף) ומחולקת על פי זאת לארבעה קונצ'רטי גרוסו, בביצוע הכנר יצחק פרלמן והתזמורת הפילהרמונית הישראלית. התקליטור כולל קונצ'רטי לכינור נוספים של ויולדי באותו ביצוע.
7. הסוויטה לבלט "מפצח האגוזים" – פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי	סוני, 1998	בביצוע התזמורת הפילהרמונית של ניו יורק, בניצוחו של לאונרד ברנשטיין.
8. לילדים – בלה ברטוק	נקסוס, 2006	אלבום כפול הכולל את יצירתו לפסנתר של ברטוק שנכתבה בהשפעת הולדת בנו פטר, בביצוע הפסנתרן ההונגרי ז'נו ז'נדו.

עקרונות מנחים

- להכיר סגנונות מוזיקליים אמנותיים מן התקופות השונות.
- לחזור ולהשמיע את היצירה הנלמדת כדי לאפשר לילדים את הפנמתה וזכירתה.
- לעודד את הילדים וההורים להאזין למוזיקה בקונצרט חי.

הצעות לפעילות בגן

ההצעות להלן מבוססות על רשימת התקליטורים המצורפת לעיל – מכל תקליטור נבחרה יצירה אחת לדוגמה.

1. מארש טורקי - פרק שלישי מתוך סונטה לפסנתר בלה מג'ור, ק. 331 מאת: וולפגנג אמדיאוס מוצארט (1756-1791) (מתוך תקליטור מס' 1)

על המלחין

וולפגנג אמדיאוס מוצארט נחשב לאחד מגדולי המוזיקאים בהיסטוריה. הוא נולד בזאלצבורג שבאוסטריה והיה בנו של כנר ומלחין מוכשר, ליאופולד מוצארט. מוצארט החל להלחין בגיל צעיר מאוד, כשרונו התגלה עוד בהיותו בן חמש, כאשר החל בחיבור יצירות קטנות לפסנתר ובנגינה בכינור בליווי אחותו. עוד בהיותו נער צעיר הגיע לשליטה בכל טכניקות החיבור והסגנונות של תקופתו. כילד פלא סייר באירופה בלוויית אביו ואחותו והופיע בריסילים לפסנתר. במהלך חייו הצטיין במהירות ובקלות הכתיבה שלו. בבגרותו השתקע בווינה, שהייתה אחד המרכזים המוזיקליים החשובים באירופה של אותם ימים, שם הקים את משפחתו, וחיבר את הגדולות שביצירותיו. בסוף ימיו היה מוצארט נתון בקשיים כספיים תמידיים. הוא נקבר בקבר עניים שלא סומן. בחייו הקצרים חיבר למעלה מ-600 יצירות הכוללות יותר מ-40 סימפוניות, קרוב ל-20 אופרות ויצירות רבות אחרות.

על היצירה

במחצית השנייה של המאה השמונה-עשרה, תקופתו של מוצארט, הייתה טורקיה מעצמה חזקה ששלטה בארצות החוף המזרחי והדרומי של אגן הים התיכון וברוב ארצות הבלקן. בתקופה זו נוצרה "אופנה" של שימוש במוזיקה "טורקית", שהתבססה על היכרותם של מלחינים בני אירופה עם תזמורות שומרי ראשו של הסולטאן. תפקידן של תזמורות אלה היה לנגן בטקסים ממלכתיים ולהלהיב את החיילים בשדה הקרב. מוצארט, כמו רבים מבני דורו, חיבר מספר יצירות בסגנון "טורקי". אחת מיצירותיו הידועות היא "מארש הטורקי" - פרק הסיום מתוך הסונטה לפסנתר ק. 331 - שחברה בשנת 1779.

מהלך הפעילות

- נספר לילדים על אופיו של המארש: צורה מוזיקלית המשמשת לליווי צעדה של אנשים רבים, בולט בצעדיהם של חיילים. המשקל בדרך כלל זוגי והמפעם בקצב הליכה. נתנסה בצעידות שונות.
- נאזין למוזיקה. נלווה את קצב המארש בהקשות שונות על הגוף. נוכל לשנות את סוגי ההקשות לפי המשפטים והחלקים המוזיקליים.
- נסתדר בטורים קטנים במרחב. נאזין למוזיקה. נצעד לפי הקצב. הילד המוביל ימציא תנועות צעידה ושאר הילדים בטור יחקו אותו.
- נשב במקום. נחלק לילדים מקלות הקשה. נאזין למוזיקה. בכל פעם שיתחיל משפט מוזיקלי חדש נסמן לאחד הילדים להמציא צורת הקשה אישית שלו וכולנו נחקה אותו.

2. בארמון מלך ההרים - מתוך "פר גינט", סוויטה מס' 1 מאת: אדוארד גריג (1843 – 1907) (מתוך תקליטור מס' 2)

על המלחין

אדוארד גריג נחשב לגדול המלחינים בארצו - נורבגיה. בחייו זכה לפופולאריות רבה והוכר כמלחין לאומי. הוא הירבה לצאת לסיורים ברחבי אירופה, במהלכם ניגן בפסנתר וניצח על קונצרטים רבים. בבגרותו השתקע באזור כפרי בלב נורבגיה המשופע ביערות ובפירותים. בזמן שהותו בכפר נהג לבלות את זמנו בתוך קרן, עשוי עץ, אותו היו נושאים האיכרים למעבה היער, שם נהג להלחין את יצירותיו. המוזיקה שחיבר משלבת את הסגנון

הרומנטי-אירופאי של תקופתו עם הפולקלור הנורבגי, אותו חקר לעומק. סגנונו הייחודי נובע מנופיה המרהיבים של ארצו, ממחולות האיכרים ומסיפורי העם הנורבגיים.

על היצירה

לבקשת המחזאי הנורבגי, הנריק איבסן (1828-1906), חיבר גריג מוזיקה למחזה "פר גינט". המחזה מספר על קורותיו של בן כפר הולל, חדל אישים והפכפך, שניצל בזכות האהבה. היצירה התזמורתית כתובה בצורת סוויטה הבנויה משני חלקים ובעלת שמונה קטעים מוזיקליים. הקטע "בארמון מלך ההרים" (או "מחול הטרולים") מתאר את המרדף של הטרולים אחר פר גינט, שמסרב להפוך ולהיות אחד מהם. הטרולים הם יצורי פרא מהמיתולוגיה הנורבגית, שלפי אגדות העם חיים ביערות. לרוב, הם מתוארים כיצורים גדולים, טיפשים, מכוערים, בעלי אוזניים גדולות, אף ארוך וזנב.

מהלך הפעילות

- נספר את עלילת היצירה: מעשה בנער צעיר בשם פר גינט, שחי בארץ נורבגיה. הנער בעל הדמיון המפותח יצא למסעות ועבר הרפתקאות רבות. בין היתר, הגיע לממלכת הטרולים (יצורי הפרא) שם פגש את בת המלך והתאהב בה. בסופו של דבר נאלץ לברוח מזעמו של המלך.
- נאזין למוזיקה. נקיש על גופנו את תבנית המקצב. נגביר את עוצמת ההקשה על פי המוזיקה המתגברת.
- נאזין למוזיקה. בכל פעם שיתחיל משפט חדש יקום ילד אחר ויצעד בחדר על פי קצב המוזיקה.
- נחלק לכל הילדים כלי הקשה מעץ. נאזין למוזיקה. כל ילד בתורו יצטרף בנגינה על פי הקצב. נשים לב לעוצמה המתגברת ונגנן בהתאם.

3. פטר והזאב

מאת: **סרגיי פרוקופייב** (1891 – 1953)
(מתוך תקליטור מס' 3)

על המלחין

סרגיי פרוקופייב הוא מחשובי המלחינים הרוסיים ומי שנודע בסגנונו המודרניסטי רב ההבעה. הוא נולד באוקראינה והיה בנו של מהנדס חקלאי אמיד. בעידודה של אמו הפסנתרנית הגיע להישגים מוזיקליים בגיל צעיר. הוא היה פסנתרן מוכשר, ואת יצירותיו הראשונות לפסנתר כתב בגיל חמש. כבר בצעירותו קנה לו שם של פסנתרן בינלאומי והירבה להופיע ברחבי העולם, כשהוא מנגן, בדרך כלל, את יצירותיו שלו. במוזיקה שלו יש מן הקלאסי אך יש בה גם מיזוג של מרכיבים מודרניים ומידה רבה של הומור ואירוניה. יצירותיו כוללות באלטים, אופרות, סימפוניות, קונצ'רטי, מוזיקה קאמרית, מוזיקה לפסנתר, סיפורים מוזיקליים ושירים.

על היצירה

היצירה "פטר והזאב" היא סיפור אגדה סימפוני לתזמורת ולקרין. היא חוברה במטרה לעזור למאזינים הצעירים להכיר את כלי התזמורת. בתחילה מופיעים הנושאים המוזיקליים בזה אחר זה כאשר כל דמות בסיפור מיוצגת על ידי כלי נגינה מסוים. בהמשך היצירה משתלבים הנושאים זה בזה וכשהעלילה מסתבכת מופיעים הנושאים בזמנית, לעיתים בשלמותם ולעיתים באזכור.

מהלך הפעילות

- נספר על המלחין סרגיי פרוקופייב שחיבר סיפור מוזיקלי לילדים בו כל דמות מתוארת על ידי כלי נגינה המאפיין אותה. פטר, גיבור הסיפור, המאופיין על ידי הכינורות, מתעמת עם הזאב המאופיין על ידי שלוש קרנות יער. פטר האמיץ מצליח ליצור יחסי אחווה בין חברתו הציפור המאופיינת על ידי חליל צד, ובין החתול המאופיין על ידי קלרנית. הסיפור מסתיים בלכידתו של הזאב ובהבאתו לגן החיות.

- ניצור עם הילדים כרטיסיות המאפיינות את הדמויות על פי סדר הופעתם בסיפור: פטר, הציפור, החתול, הברווז, סבא, הזאב והציידים.
- נציג כל דמות בתנועה המאפיינת אותה. כל ילד יבחר תפקיד. נאזין למוזיקה ונמחזי אותה לפי התפקיד.
- נפעיל את התוכנה "פטר והזאב" במחשב. נשחק במשחקים השונים המופיעים בה.

4. הצב – מתוך "קרנבל החיות" מאת: קאמיל סן-סאנס (1835 – 1921) (מתוך תקליטור מס' 4)

על המלחין

קאמיל סן-סאנס, מלחין צרפתי, שזכה לתהילה כנגן פסנתר ואורגן, כמורה, כמבקר וכמלחין. עוד בטרם מלאו לו שלוש שנים החל ללמוד פסנתר וגילה כישרון מזהיר. כבר בגיל חמש שנים החל להלחין יצירות לפסנתר ונחשב לילד פלא. בבגרותו הירבה להשתתף בקונצרטים בהם ניגן וניצח על יצירותיו. בין יצירותיו הידועות ביותר: הפואמות הסימפוניות, היצירה הפופולארית "קרנבל החיות" והאופרה "שמשון ודלילה". הוא חיבר גם סימפוניות, מוזיקה מקהלתית, קונצ'רטי, מוזיקה קאמרית, מוזיקה לפסנתר ושיירים.

על היצירה

"קרנבל החיות" היא יצירה מוזיקלית בת 14 פרקים לשני פסנתרים ותזמורת קאמרית. היא חוברת בשנת 1886 בעת שהותו של המלחין בחופשה בכפר באוסטריה. היצירה מיוחדת באפיונה המוזיקלי החד-משמעי של כל בעל חיים, מאידך בולט חופש הביטוי הרב, שהרי ליצירה אין עלילה מפורטת. חוש ההומור של המלחין, שהיה מתכונותיו הבולטות, בא לידי ביטוי בפרקים שונים ביצירה. מעניין לציין כי סן-סאנס ראה ביצירה מהתלה שובבה בלבד ואסר לפרסמה ולבצעה בפומבי (פרט לקטע "הברבור"). הוא חשש שהיא תפגע בתדמיתו כמלחין רציני. פרסום היצירה התאפשר רק לאחר מותו. "הצב" הוא אחד הפרקים שחובר על פי הלחן העליז והידוע של ריקוד הקאן-קאן מאת אופנבאך, אך בניגוד לו, הוא מבוצע במהירות איטית מאוד, במפעם המחקה את קצב התקדמותם של הצבים.

מהלך הפעילות

- נשוחח על תכונות הצב. נלמד על סביבת חייו והתנהגותו.
- נהפוך יד אחת לצב ונניע אותה באיטיות לאורך הגוף. נאזין למוזיקה. ננוע עם היד באיטיות על פי המוזיקה.
- נניח כרית קטנה או שקית מלאה בחול על הגב שלנו. נתקדם במרחב באיטיות על פי המוזיקה.
- נחלק דף ציור וצבע לכל ילד. נאזין למוזיקה. נתאר ברישום את התקדמותו של הצב.

5. מנואט – מתוך סוויטה מס' 2 לחליל ולתזמורת מאת: יוהאן סבסטיאן באך (1685 – 1750) (מתוך תקליטור מס' 5)

על המלחין

יוהאן סבסטיאן באך היה בן למשפחת מוזיקאים גרמניים שבניה עסקו בתחומי המוזיקה במשך שבעה דורות. באך גדל והתחנך בצל הכנסייה. בשנת 1723, התמנה למנהל המוזיקלי של "כנסיית תומס" הגדולה בעיר

לייפציג ושם שימש כנגן צ'מבלו ועוגב וכמלחין תפילות. הוא היה נשוי פעמיים ונולדו לו עשרים ילדים שאחדים מהם התפרסמו כמוזיקאים בפני עצמם.

המוזיקה שלו מייצגת את שיאה של אמנות הבארוק המאוחר, אך בימיו הוא התפרסם בעיקר כנגן אורגן. סגנון יצירתו נחשב על ידי בני דורו למיושן, רק מאוחר יותר הכירו בערכה האוניברסאלי של המוזיקה שלו. כיום תופסות יצירותיו מקום חשוב ומרכזי ברפרטואר המוזיקלי העולמי. יצירותיו הרבות (יותר מאלף!) מתחלקות לשלוש קבוצות: יצירות לאורגן; יצירות כליות ותזמורתיות (קונצ'רטי, סוויטות ויצירות לכלי מקלדת); ויצירות קוליות דתיות (מוטטים, קנטטות, פאסיונים ומיסות).

על היצירה

באך חיבר 4 סוויטות תזמורתיות. סוויטה היא צורה מוזיקלית, מהמרכזיות במוזיקה הכלית של המאה ה-17 והמאה ה-18, הבנויה מסדרת ריקודים שמקורם בתרבויות שונות. אחד המאפיינים הבולטים בסוויטות רבות הוא החילופים שבין פרקים מהירים ואיטיים לסירוגין. בתקופתו של באך נהגו לנגן את הסוויטות בנשפים ובאירועי החצר של החברה הגבוהה. התזמורת ליוותה את ריקודם של בני האצולה. אחד הריקודים בסוויטה הוא המנואט. זהו ריקוד זוגות במשקל משולש המבוצע בצעדים קטנים ומעודנים, בהבעת כבוד מאופקת, חגיגית ומעט מרוחקת. בסיומי המשפטים המוזיקליים קדים הרקדנים קידה עמוקה זה כלפי זה. שמו של המנואט נגזר מן המילה minuetto (שפירושה באיטלקית: קטן וזעיר) והוא מתייחס לאופי הצעדים הזעירים והמדודים הנדרשים לביצועו.

מהלך הפעילות

- נספר לילדים על ריקוד המנואט.
- נאזין למוזיקה. נציין את סיומי המשפטים המוזיקליים בתנועות ידיים רחבות.
- נאזין למוזיקה. נשוחח על אופיו המעודן של הריקוד ועל מבנהו: משפטים מוזיקליים המסתיימים בצליל ארוך.
- נתחלק לזוגות ונתפזר במרחב. נאזין למוזיקה. ננוע יחד בצעדים קטנים ובתנועות מעודנות. בסיום המשפט נקוד קידה אחד לשני. ננוע לכיוונים שונים, ובכל משפט חדש נמצא תנועות חדשות.
- נאזין למוזיקה. נמצא ריקוד בזוגות לפי הצעות הילדים.

6. פרק ראשון של "החורף" – מתוך "ארבע עונות השנה"

מאת: אנטוניו ויוואלדי (1675 – 1741)

(מתוך תקליטור מס' 6)

על המלחין

בילדותו למד אנטוניו ויוואלדי נגינה בכינור וקומפוזיציה אצל אביו, שהיה כנר בכנסיית "סן מרקו" בוונציה. בבגרותו עסק ויוואלדי בלימודי דת והוסמך ככומר, אך את מירב זמנו הקדיש לניהול קונסרבטוריון במוסד לנערות יתומות בוונציה.

ויוואלדי היה מלחין פורה מאוד בתקופת הבארוק. יצירותיו כוללות כ-400 קונצ'רטי לסולנים ולתזמורת כלי מיתר, כ-40 אופרות, ומספר רב של קנטטות, מוטטים ואורטוריות. הוא נחשב כיום למלחין אשר פיתח את צורת הקונצ'רטו לכינור. הקונצ'רטי שלו מצטיינים במתח דרמטי בין קטעי התזמורת לקטעי הסולנים. הוא הרשים מאוד את בני דורו ואף השפיע על יצירתם של מלחינים רבים.

על היצירה

קונצרטת פירוש באיטלקית להתחרות. הקונצ'רטו הוא יצירה תזמורתית הבנויה על עיקרון הניגודיות. קיים בה מעין עימות אמנותי בין הסולן, או קבוצת סולנים, ובין התזמורת. לקונצ'רטו, בדרך כלל, שלושה פרקים הבנויים גם הם על פי עיקרון הניגודיות: א. מהיר – ב. איטי – ג. מהיר.

"ארבע עונות השנה" היא סידרה של ארבעה קונצ'רטי לכינור ולתזמורת כלי קשת. לכל אחד מהם כותרת של אחת מעונות השנה. ויוואלדי ביסס את היצירה על סונטה איטלקית עתיקה (סונטה - שיר שמקורו באיטליה בתקופת הרנסנס, בן 14 שורות עם צורת חריזה מיוחדת) המתייחסת אף היא לארבע עונות השנה. לכל שורה שבסונטה מקביל תיאור בצלילי המוזיקה.

בפרק הראשון של קונצ'רטו ה"חורף" מצייר ויוואלדי, באמצעות הצלילים, תמונה מלאה חיות של אדם ההולך בחוץ בעת סערה כשהוא רועד מקור, שיניו נוקשות והוא רוקע ברגליו באדמה על מנת להתחמם (על פי חלקה הראשון של סונטת החורף).

מהלך הפעילות

- נאזין ליצירה ונתאר את המתרחש בה על פי דמיונו.
- נספר לילדים על תוכנו של הפרק.
- נחמם את האיברים בגוף שלנו על פי העוצמה והמהירות (מפעם) של נגינת התזמורת (שפשוף כף היד, שפשוף גב ביד, שפשוף ירכיים, שפשוף ברגליים ועוד).
- נתפזר במרחב. נאזין למוזיקה. נתקדם על פי הקצב תוך שפשוף איברי הגוף.
- נאזין למוזיקה. נשים לב לאופייה: תזמורת מול כינור סולו. צלילי התזמורת מתארים את צעדי האדם ההולך בחוץ בעת סערה. צלילי הכינור מתארים את משב הרוח הסוערת. כשנשמע את התזמורת נרקע ברגליים לפי קצב המוזיקה, כשנשמע את הכינור נניע את הידיים בתנועות גדולות ומהירות על פי המוזיקה.

7. "ריקוד ערבי" - מתוך הסוויטה "מפצח האגוזים" מאת: פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי (1840 – 1893) (מתוך תקליטור מס' 7)

על המלחין

פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי הוא המלחין הרוסי הראשון שהתפרסם מחוץ לגבולות רוסיה. היה בן למשפחה מן המעמד הבינוני. בגיל חמש החל ללמוד לנגן בפסנתר, ולמרות כישרונו המוזיקלי יוצא הדופן נכנע ללחצי משפחתו ולמד משפטים. עם סיום הלימודים החל לעבוד במשרד המשפטים הרוסי, אולם התשוקה למוזיקה הניעה אותו בגיל 23 להתפטר מעבודתו ולהתחיל את לימודיו בקונסרבטוריון של סנט פטרסבורג. במהרה הפך לאחד התלמידים המצטיינים. צ'ייקובסקי לא הקים משפחה. שנים רבות נתמך על ידי אלמנה עשירה אך מעולם לא נפגש איתה.

צ'ייקובסקי הלחין מוזיקה מסוגים שונים: אופרות, סימפוניות, מוזיקה קאמרית, מוזיקה לפסנתר, מוזיקה מקהלתית, שירים ובאלטים, ביניהם "אגם הברבורים", "היפהפיה הנמה" ו"מפצח האגוזים". המוזיקה שלו מושפעת מאוד מהסגנון הרומנטי של תקופתו אך משולבים בה גם יסודות רוסיים אתניים.

על היצירה

צ'ייקובסקי חיבר את היצירה בין השנים 1891 ל-1892. יצירה זו מבוססת על אגדה מאת הופמן המספרת על ילדה בשם קלרה שמקבלת מפצח אגוזים קטן, דמוי חייל, כמתנה לחג המולד. אחיה של הילדה שובר את ידו של מפצח האגוזים וקלרה נרדמת לאחר בכי ומפח נפש גדול. בלילה היא מתעוררת לקול קרב גדול בין חיילי העץ של אחיה, בפיקודו של מפצח האגוזים האמיץ, ובין צבא העכברים של מלך העכברים הרשע. המלך כמעט ומכריע את המפצח אך קלרה מצילה אותו כשהיא זורקת את נעלה על מלך העכברים והורגת אותו. ואז, למרבה ההפתעה, מוסר הכישוף ומפצח האגוזים הופך לנסיך יפה תואר. במערכה השנייה של הבאלט נערך נשף ריקודים בממלכת הממתקים לכבוד קלרה והנסיך, אחד מהם הוא "הריקוד הערבי". המוזיקה בריקוד זה משלבת יסודות מערביים עם יסודות מזרחיים. הלחן הזמרתי והמסתלסל מנוגן על ידי כינורות ומלווה באוסטינטו קצבי (תבנית קצבית החוזרת על עצמה חזור ונשנה) המנוגן בתוף מרים.

מהלך הפעילות

- נאזין למוזיקה. נשוחח על תכונותיה ואופייה: הלחן המנוגן על ידי הכינורות הוא איטי, שקט וזורם בליווי מעודן של מקצב תוף מרים.

- נאזין למוזיקה. נניע יד אחת בתנועות מעודנות, עגולות וקישוטיות, ובהמשך נוסיף יד שנייה. נניע את שתי הידיים באופנים שונים: אחת מול השנייה, בתנועות גליות, בהתקרבות ובהתרחקות ועוד.
- נתפזר במרחב ונשב מכורבלים בתוך עצמנו. נאזין למוזיקה. נניע בהדרגה את הידיים בתנועות מעודנות, עגולות וקישוטיות. בהמשך נקום באיטיות ונניע את כל הגוף לפי אופי המוזיקה.
- נעמוד במעגל. נאזין למוזיקה. אחד הילדים יכנס באיטיות לתוך המעגל וינוע על פי המוזיקה. בהמשך, יזמין בתנועות ידיים ילד אחר להיכנס למעגל ולנוע בהתאם למוזיקה. וחוזר חלילה.

8. ילדים בעת משחק (אלגרו מס' 2) מתוך "שירי ילדים" מאת: בלה ברטוק (1881 – 1945) (מתוך תקליטור מס' 8)

על המלחין

בלה ברטוק נחשב לאחד מגדולי המלחינים הלאומיים והמודרניסטים במחצית הראשונה של המאה ה-20. הוא למד בקונסרבטוריון של בודפשט והתפרסם כפסנתרן מזהיר. סגנונו המוקדם היה מושפע מהרומנטיקה הגרמנית אבל התעניינותו במוזיקה העממית של מזרח אירופה הביאה אותו לפתח סגנון חדש ומקורי. בשנת 1940 היגר לארצות הברית, שם נפטר כעבור חמש שנים. יצירותיו הרבות כוללות מוזיקה לבמה, מוזיקה תזמורתית ומקהלתית, סונטות לכינור, יצירות לפסנתר ועיבודים לשירי עם. יחד עם ידידו, המלחין זולטאן קודאי, הקדיש זמן רב במסעות לאיסוף ולמחקר שירי עם בהונגריה ובארצות אחרות. מצוידים במכונת הקלטה, שהייתה אז ציוד נדיר, הם הקליטו את הנגינה ואת השירה של תושבי הכפרים. האיכרים בכפרים היו צוחקים כששמעו את הקולות שלהם בקלטת... חלק מן השירים המוקלטים עובדו על ידי ברטוק לקטעים קצרים לפסנתר, בעבור ילדים.

על היצירה

"ילדים בעת משחק" היא יצירה קצרה לפסנתר בעלת אופי קליל ועם תבניות מקצב פשוטות החוזרות על עצמן. אלה מתארות שני ילדים משחקים כאשר כל תבנית מתארת ילד אחר.

מהלך הפעילות

- נאזין למוזיקה. "נגן" עם אצבעות הידיים על הגוף על פי המוזיקה, כאילו אנחנו "פורטים" על פסנתר.
- נתפזר במרחב. נווע על קצה האצבעות, לפי המוזיקה, כאילו אנחנו "פורטים" עם הרגליים על פסנתר דמיוני הנמצא על הרצפה.
- נתחלק לזוגות. נעמוד בזה אחר זה. נאזין למוזיקה. "נגן" בעדינות על גבו של החבר, על פי המוזיקה, כאילו הוא פסנתר.
- נעמוד במעגל. נאזין למוזיקה. נמציא ריקוד על פי המוזיקה.

ג. מהמורשת היהודית

התרבות היהודית והמורשת המוזיקלית שבה פורשות בפני הילד עולם קסום של צלילים שונים ומגוונים. צלילים אלה מעלים על נס את היצירה היהודית הייחודית שנוצרה בקרב הגלויות ושחברה לה יחדיו עם החזרה לציון ובעיקר לאחר הקמת המדינה. המסורות המוזיקליות של קהילות ישראל חושפת את הילד לעושר תרבותי-צלילי שהביאה עמה כל קהילה וקהילה. תרבויות מוזיקליות מגוונות אלה מאפשרות לנו לצאת למסע מרתק להכרת עצמנו כשלם, שלם שנבנה מתוך חלקי הפזורה; מפגש עם ניגונים, זמירות, פיוטים, סיפורים ומנהגים, מפגש באווירה דמוקרטית של קבלה, התקרבות, אחווה וסובלנות.

רשימת תקליטורים

שם התקליטור	הוצאה	פרטים
1. גוונים- ממסורת המוזיקה והסיפורת העממית של עדות ישראל	משרד החינוך ואוניברסיטת בר-אילן	תקליטור כפול הכולל אוסף מגוון של מוזיקת עדות ישראל בביצועים אותנטיים ובביצועים מעובדים. המוזיקה ערוכה על פי נושאים הקשורים למעגל החיים היהודי: א. שירים מחיי היום יום; שירי חג ומועד; ג. שירים לשבת; ד. שירי תפילה; ה. שירי אהבה ונישואין; ו. כיסופים לציון. לתקליטור מצורפת חוברת הדרכה לגן.

עקרונות מנחים

- להכיר סגנונות מוזיקליים של קהילות ישראל השונות; "להכיר כדי להוקיר".
- להעמיק את הידע התרבותי של הילדים בעקבות לימוד היצירה (כלי נגינה אופייניים, מחול אופייני, תלבושות, מאכלים, מנהגים ועוד).
- לאסוף שירים וניגונים מבית אבא.
- להזמין הורים, סבים וסבתות לשיר, לנגן או לספר על מורשתם בגן.

הצעות לפעילות בגן

ההצעות להלן מבוססות על ערכת "גוונים" הרשומה לעיל. היצירות המוזיקליות בערכה מחולקות לנושאים המבוססים על מעגל החיים היהודי בתפוצות. הפעילויות המוצעות כאן, לדוגמה, הן בנושא שבת.

1. דרור יקרא

מילים: דונש בן לברט; לחן: של יהודי תורכיה
(מתוך ערכת "גוונים", דיסק מס' 1)

דונש בן לברט, מחבר מילות הפיוט, היה פרשן, משורר ומדקדק בספרד, במאה העשירית. הוא הניח את היסוד לצורתה של שירת ימי הביניים ונחשב לחלוץ שיטת המשקל הכמותי בשירה העברית. הוא נולד בעיר בגדאד שם חי את מרבית חייו, חונך בעיר פאס שבמרקו אך שהה גם בעיר קורדובה שבספרד, על כן ניתן להכלילו בין חכמי ספרד בתקופת "תור הזהב". הוא זכור עד היום בעיקר הודות לחיבורו "דרור יקרא". שמו של דונש חתום בחלק מן הבתים (אקרוסטיכון - האות הראשונה של כל שורה).

הפיוט "דרור יקרא" הוא אחד מפיוטי השבת הקדומים והידועים ביותר שהתחבב על רוב קהילות ישראל בכל התקופות וזכה לחנים רבים, חלקם "אימוץ" של לחנים קיימים ו"הלבשתם" על הפיוט וחלקם לחנים חדשים.

מהלך הפעילות

- נספר לילדים על הפיוט "דרור יקרא" ועל מחברו דונש בן לברט.
- נאזין לפיוט. נשים לב לתבנית המקצב החוזרת בסיומי המשפטים: ב-ת ב-ת. נקיש את המקצב עם הידיים על הגוף או על הכיסא.
- נאזין לשיר. נצטרף בשירה בסיומי המשפטים המוזיקליים.
- נאזין לשיר. נצטרף בשירה ונלווה את עצמנו בתיפוף על הגוף, על כיסא או על דרבוקה על פי בחירתנו.

3. יבוא דודי

לחן עממי של יהודי בוכרה

(מתוך ערכת "גוונים", דיסק מס' 1)

נושא השבת משותף לכלל הקהילות בפזורה אם כי לכל קהילה היו מנהגים ייחודיים לה. בארץ בוכרה נהגו היהודים לשיר זמירות מסביב לשולחן השבת, בתום הסעודה, מנהג נפוץ בקרב רוב הקהילות עד ימינו אנו. לכל קהילה נעימות ייחודיות לה, כך גם בקרב יהודי בוכרה. אחד משירי השבת הנפוצים היה "יבוא דודי" המוכר לנו כיום כמנגינת השיר "עץ הרימון". הביצוע המוזיקלי שלפנינו הוא ללא מילים.

מהלך הפעילות

- נספר לילדים על מנהגי השבת בקהילות הגולה השונות. כאמור, נושא השבת משותף לכלל הקהילות אם כי לכל קהילה היו מנהגים ייחודיים לה. יהודי בוכרה היו נוהגים לשיר זמירות מסביב לשולחן בתום סעודת השבת. בני המשפחה שרו גם את השיר "יבוא דודי".
- נעמוד במעגל. נאזין למוזיקה. בכל משפט חדש של השיר ילד אחר ימציא תנועה חדשה ושאר הילדים יחקו את תנועתו. נשים לב שבחלק השני מנגן כלי פריטה באלתור. שם הכלי: צ'אנג והוא ייחודי ליהודי בוכרה. כשנשמע את הנגינה המאולתרת של הצאנג' ננוע באופן חופשי במרחב. כשנשמע את מנגינת השיר "יבוא דודי", החוזרת לאחר נגינת הצ'אנג, נשוב לעמוד במעגל ונפעל כמו בהתחלה.
- נחלק לילדים דפי ציור וצבעים. נאזין למוזיקה. נצייר ציור לשבת באופן חופשי.

ד. ג'אז, מוזיקה פופולארית ומוזיקה קלה

הג'אז והמוזיקה הקלה מוסיפים נדבך חשוב לסגנונות מוזיקליים נוספים וחושפים את הילדים לחוויה מוזיקלית מהנה שיש בה מסגרת וחופש (צורה מובנית ואלתור חופשי). סגנון הג'אז מאופיין בעושר מקצבי ובספונטאניות בנגינה ובשירה. המוזיקה הפופולארית מביאה עמה שמחת חיים, קלילות והומור.

רשימת תקליטורים

שם התקליטור	הוצאה	פרטים
1. סוכריות קופצות: שירי משוררים לילדים ולהורים	יעל ארנון, 2006	שירי ילדים מהקלאסיקה הישראלית בעיבוד ג'אז.
2. The Essential Flute of James Galway: Masterpieces	RCA, 1993	23 יצירות קצרות לחליל צד ולתזמורת ממגוון סגנונות ותקופות בביצוע ג'יימס גאלוויי - אחד החלילנים המובילים בעולם.

עקרונות מנחים

- לאפשר לילדים לבצע אלתור חופשי בשירה, בנגינה ובתנועה.
- להרחיב ולהעמיק את הידע של הילדים בעקבות לימוד יצירות מוזיקליות מתרבויות העולם.
- לחבר ולקשר את הילד לסגנונות בני זמננו.

הצעות לפעילות בגן

ההצעות להלן מבוססות על רשימת התקליטורים המצורפת לעיל – מכל תקליטור נבחרה יצירה אחת לדוגמה.

1. נדנדה

מילים: **חיים נחמן ביאליק** (1873-1934); לחן: **דניאל סמבורסקי** (1909-1977);
עיבוד אינסטרומנטלי: **אורי ביתן**
(מתוך תקליטור מס' 1)

על **חיים נחמן ביאליק** – ראה לעיל "מקהלת נוגנים".

דניאל סמבורסקי נולד בגרמניה וגדל בבית ציוני דובר עברית. הוא למד נגינה ותיאוריה של המוזיקה והחל גם לימודי רפואה. בשנת 1933 עלה לארץ. עיקר יצירתו היה בתקופת טרום המדינה. הוא הלחין שירי מולדת ידועים כמו "שיר העמק" ("באה מנוחה ליגע..."), "שיר בוקר" ("בהרים כבר השמש מלהטת...") וכן שירי ילדים רבים כמו "פרש" ו"נר לי". דניאל סמבורסקי שימש במשך שנים רבות כמורה למוזיקה בסמינרים למורים. לאחר שסיים את יום עבודתו הוא היה מארגן ערבי זמר ברחבי הארץ, להפצת הזמר העברי.

השיר "**נדנדה**" מנוגן בסגנון הג'אז, ללא המילים. העיבוד ללחן השיר נעשה בהשראת מתקן הנדנדה. מטרת המעבד הייתה לתאר בצלילי הפסנתר את תנועתה.

מהלך הפעילות

- נמצא באמצעות הידיים צורת נדנדה מעניינת ונניע אותה לכיוונים שונים (מצד לצד, קדימה ואחורה, למעלה ולמטה, באלכסון ועוד). נוכל להמציא צורות נדנדה נוספות באמצעות הידיים ואיברי גוף אחרים ולהניע אותם לכיוונים שונים.

- נאזין למוזיקה. נמציא צורת נדנדה באמצעות הידיים ונניע אותה לכיוונים שונים.
- נאזין למוזיקה. נחקה צורת נדנדה של אחד הילדים ונניע אותה לכיוונים שונים על פי המוזיקה. בכל פעם נחקה צורת נדנדה של ילד אחר.
- נתפזר במרחב. נמציא צורת נדנדה באמצעות גופנו. נאזין למוזיקה. נניע את הנדנדה לכיוונים שונים על פי המוזיקה. נפעל באותו אופן בזוגות ובקבוצות קטנות.

2. חמת החלילים של בלפסט

ריקוד עממי אירי
(מתוך תקליטור מס' 3)

הריקוד העממי האירי "חמת החלילים של בלפסט" מנוגן על ידי אחד החלילנים הגדולים בעולם, ג'יימס גאלוויי, המכונה "חלילן הזהב" (הוא מרבה לנגן בחליל צד המצופה בזהב). מוצאו של גאלוויי הוא אירי ואת לחן הריקוד הוא מנגן ב"חליל משרוקית" עממי הנפוץ באירלנד. זהו חליל העשוי צינור מתכת קצר ודק, לאורכו מספר נקבים ובראשו משרוקית קטנה. נגינת החליל מלווה במקצב תוף אירי עממי. כל משפט מוזיקלי מנוגן פעמיים עם שינוי קל בסיומו. ליווי התוף עקבי לאורך כל הריקוד.

מהלך הפעילות

- נאזין למוזיקה. נזהה את כלי נגינה: "חליל משרוקית" אירי ותוף עממי. נראה לילדים תמונות של חלילים מתרבויות שונות בעולם (חלילי רועים, חליל פאן, חליל נאי, חליל צד ועוד).
- נאזין למוזיקה. נקיש לפי קצב ליווי התוף על איברי גוף שונים. בכל פעם שיתחיל משפט מוזיקלי חדש נשנה את סוג ההקשה (מחיאות כף, טפיחות, רקיעות ועוד).
- נאזין למוזיקה. אחד הילדים יהיה "מלך ההקשות". ילד זה ימציא צורת הקשה מעניינת ואנחנו נחקה את אופן ההקשה שלו. בכל פעם שיתחיל משפט מוזיקלי חדש נחליף את "המלך" הממציא ואת צורת ההקשה שלו. נחקה אותו.
- נחלק זוג פקקים לכל ילד. נתנסה בהמצאת צורות הקשה מעניינות. נאזין למוזיקה. אחד הילדים ימציא צורת הקשה וילווה את המוזיקה, כל הילדים יחקו אותו. בכל פעם שיתחיל משפט מוזיקלי חדש אחד הילדים ימציא צורת הקשה חדשה ויתר הילדים יחקו אותו, כך עד לסיומו של השיר.

נספחים

נספח מס' 1: רשימת חומרי הוראה ולמידה בתחום האמנויות בגיל-הרך, אגף לתכנון ופיתוח תוכניות לימודים

בתחום החינוך המוזיקלי:

מדריך האזנה למוזיקה - במדריך מגוון הצעות לפעילויות המשלבות את ההאזנה עם תנועה, נגינה וציור. מצורפת למדריך קלטת שמע ובה 18 יצירות מתחומי המוסיקה וערכת תצלומים של נגנים עם כלי תזמורת. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

גוונים - ממסורת המוסיקה והסיפורת, האגף לחינוך קדם-יסודי ואוניברסיטת בר-אילן ערכה הכוללת 25 קלטות אודיו ו/או שני דיסקים, מדריך האזנה, תמונות כלי נגינה אתניים, בובות ותלבושות, משחקי קלפים וסיפורי עדות ישראל. מכלול סמינר הקיבוצים, טל': 03-6996938

קשב וההאזנה - משחקים לפיתוח הקשב הערוכים בשש קבוצות: שקט, זיהוי קולות וצלילים, חיקוי, תנועה, זיכרון ומילים. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

שירים שמרגישים ילדים - במדריך הצעות למפגשים עם מבחר שירים המאורגנים לפי נושאים: ראשית השנה בגן, מעברים והסתגלות, חברות, משפחה, תפילה. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

בתחום חינוך לאמנויות

מראות - ערכה המציגה מפגש עם יצירות אמנות ישראלית, ומדריך העוסק במושגים משפת האמנות. הוצאת מוזיאון ישראל ירושלים: באופן פרטי - בחנות המוזיאון; לקבוצה - דרך מחלקת שיווק במוזיאון, טל': 02-6708994.

הבעה ויצירה בחומרים - במדריך חלק עיוני, ובו נדונים נושאים כמו: אמנות בחיי הילד ותרומתה להתפתחות וחלק יישומי עם הצעות לתכנון. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

ילדים נפגשים עם יצירות אמנות - המדריך כולל חומר ההעשרה לגננת: מידע תמציתי על הציירים ועל הזרמים באמנות. כמו כן מצורפת ערכת תמונות אמנות. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

משפחה - במדריך משולבות הצעות לפעילויות ממגוון תחומים: אמנות, ספרות, מוזיקה, מסורת וחגי ישראל, מדע וטכנולוגיה וטבע. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

בתחום התיאטרון

קסם של תיאטרון - במדריך פרקים שעוסקים במשחקי תיאטרון לחג ומועד, והצעות לפעילות בגן לפני ואחרי צפייה בתיאטרון מקצועי. הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

חפצים, הוצאה לאור: משרד החינוך, מחלקת הפרסומים אסופת פעילויות באמנות ותיאטרון בנושא: מורשת.

בתחום הקולנוע והתקשורת

מתחברים לתקשורת, הוצאת מעלות, טל': 03-5614121

נספח מס' 2: ערכת תקליטורים לגן

1. זמר עברי לגיל הרך

שם התקליטור	הוצאה / ספק	פרטים
1. אוסף הילדים: 5 תקליטורים + ספר שירים (170 שירים): א. יונתן הקטן (שירים לפעוטות) ב. עוגה עוגה (שירי הפעלה ומשחק) ג. איזה יום שמח (שירים לימי הולדת ופסטיבלים) ד. איך שיר נולד (שירים גדולים לקטנים) ה. 12 הירחים (שירי חגים ועונות השנה)	מדיה דירקט, 1999 03-6132314 סמדר 054-6605603	170 שירי ילדים מהרפרטואר הקלאסי של הזמר העברי לגיל הרך לאורך התקופות, ערוכים על פי נושאים, בביצוע מיטב האמנים הישראליים.

2. מוזיקה קלאסית מערבית

שם התקליטור	הוצאה / ספק	פרטים
2. רגעי פסנתר	הליקון הספק: הליקון רוני בראון 03-6535353	אלבום כפול ובו אוסף יצירות מיניאטוריות לפסנתר מאת מיטב המלחינים הקלאסיים ובביצוע טובי הפסנתרנים בעולם.
3. החוויה הקלאסית: מיטב המוזיקה הקלאסית לשעות היום	הליקון רוני בראון 03-6535353	קטעים נבחרים מיצירות המופת של המוסיקה הקלאסית בהקלטות איכותיות ובביצועים מופתיים של המנצחים, הסולנים, התזמורות וההרכבים הטובים בעולם, שנערכו מתוך הקטלוגים של Philips, Decca, דיצ'ה גרמופן ו-EMI.
4. פטר והזאב – סרגיי פרוקופייב	נדב דפני 03-6247719 050-2022101	תקליטור המשלב מוזיקה ומולטימדיה. ניהול מוזיקלי: נדב גפני. מנצח על תזמורת סימפונית של "הד ארצי": גארי ברטיני. קריין: יוסי ידין. בתקליטור ניתן להאזין ליצירה המלאה של פרוקופייב ולחזות בסיפור באמצעות אנימציה. הוא כולל קטעי וידאו של ילדים מנגנים בכלים שונים, מידע על כלי הנגינה ומשחקים מוזיקליים אינטראקטיביים.
5. קרנבל החיות – קמיל סן-סאנס בביצוע להקת המחול הקיבוצית	הטלוויזיה החינוכית בשיתוף להקת המחול הקיבוצית הספק: סטימצקי 03-5775777 פקס 03-5794567	יצירתו הקלאסית של המלחין סן-סאנס בביצוע להקת המחול הקיבוצית. כוריאוגרפיה: רמי באר. תלבושות: יהודית גרינשפן. קטעי קישור: אהוד מנור.
6. סוויטה מס' 2 – יוהן סבסטיאן באך	RCA, 1992 הספק: הד ארצי 03-5383333 פקס 03-5333623	סולן: החלילן ג'יימס גאלוויי. התקליטור מכיל גם קונצ'רטי לחליל ולתזמורת מאת באך.

7. ארבע העונות – אנטוניו ויולדי	EMI, 1990 הספק: הליקון רוני בראון 03-6535353	יצירתו התכניתית של אנטוניו ויולדי המבוססת על ארבע סונטות ספרותיות (אביב, קיץ, סתיו וחורף) ומחולקת על פי זאת לארבעה קונצ'רטי גרוסו, בביצוע הכנר יצחק פרלמן והתזמורת הפילהרמונית הישראלית. התקליטור כולל קונצ'רטי לכינור נוספים של ויולדי באותו ביצוע.
8. הסוויטה לבלט "מפצח האגוזים" – פיוטר איליץ' צ'ייקובסקי	סוני, 1998 הספק: NMC 03-9532532 פקס 03-9522050	בביצוע התזמורת הפילהרמונית של ניו יורק בניצוחו של לאונרד ברנשטיין.
9. פינת הילדים – קלוד דביוסי	המכון לאינטגרציה הספק: המכון לאינטגרציה, אוניברסיטת בר-אילן דוד 03-5318138 או דקה הספק: הליקון רוני בראון 03-6535353	הפסנתרן אריה ורדי הפסנתרן פסקאל רוז'ה מבצע את הסוויטה שנכתבה על ידי דביוסי לבתו הקטנה. התקליטור מכיל יצירות נוספות לפסנתר מאת דביוסי כמו: סוויטה ברגמסקי, ערבסקות ועוד.
10. לילדים – בלה ברטוק	המכון לאינטגרציה הספק: המכון לאינטגרציה, אוניברסיטת בר-אילן דוד 03-5318138 או נקסוס, 2005 הספק: NMC 03-9532532 פקס 03-9522050	שירי ילדים ללא מילים ומחולות מאת המלחין ההונגרי בלה ברטוק, בביצוע הפסנתרן הישראלי אריה ורדי 20 שירי ילדים ללא מילים ומחולות מאת המלחין ההונגרי בלה ברטוק, בביצוע הפסנתרן ההונגרי ז'נו ז'נדו.

3. מהמורשת היהודית

פרטים	הוצאה / ספק	שם התקליטור
תקליטור כפול הכולל אוסף מגוון של מוזיקת עדות ישראל, בביצועים אותנטיים ובביצועים מעובדים. המוזיקה ערוכה על פי נושאים הקשורים למעגל החיים היהודי: א. שירים מחיי היום יום; שירי חג ומועד; ג. שירים לשבת; ד. שירי תפילה; ה. שירי אהבה ונישואין; ו. כיסופים לציון. כולל חוברת הדרכה לגן.	משרד החינוך ואוני' בר-אילן הספק: מעלות (ציון) 03-6996938 054-6468146	11. גוונים- ממסורת המוזיקה והסיפורת העממית של עדות ישראל

4. ג'אז, מוזיקה פופולארית וקלה

פרטים	הוצאה / ספק	שם התקליטור
שירי ילדים מהקלאסיקה הישראלית בעיבוד ג'אז	יעל ארנון, 2006 03-9645965	12. סוכריות קופצות: שירי משוררים לילדים ולהורים -
אלבום משולש הכולל קטעי מוזיקה מתקופות וסגנונות שונים.	רשת ג', 1995 הספק NMC 03-9532532 פקס 03-9522050	13. הליכה בחלום
23 יצירות קצרות לחליל צד ולתזמורת ממגוון סגנונות ותקופות בביצוע ג'יימס גולוויי - אחד החלילנים המובילים בעולם.	1993, RCA הספק: הד ארצי 03-5383333 פקס 03-5333623	14. The Essential Flute of James Galway: Masterpieces

נספח מס' 3: רשימת הצטיידות מומלצת בכל תחומי האמנויות

ערכת כלי הקשה מומלצים

שם הכלי	קוד	כמות
גביע עץ בודד	PA-37	2
תיבת עץ	PA-39	2
מרקס	MR 12	2 זוגות
צמיד פעמונים	PA-10	4
שליש	studio T 10	4
מטלופון מתפרק (2 אוקטבות)	ARX BN	2
תוף ריתמיקה 10"	century	4
הנדבורין	century	2 זוגות
גונג	TL-100	1
מצילתיים	PP-0507	2
מקוש לבד		3
קסילופון אלט	AX	1

רשימת הצטיידות לאמנות פלסטית

רפרודוקציות מאמנות ישראלית /יהודית (לבחירה 5 פוסטרים) 16 פוסטרים - "מראות", מבט לאמנות ישראלית, מוזיאון ישראל, ירושלים 20 פוסטרים - אמנות ישראלית קלאסית, יונתן גולדסמיט, ייצור ושיווק תערוכות חינוכיות, רח' נילי 8 חולון 11 פוסטרים - אמנות ישראלית מודרנית, יונתן גולדסמיט, ייצור ושיווק תערוכות חינוכיות, רח' נילי 8 חולון 10 פוסטרים - אמנות יהודית, יונתן גולדסמיט, ייצור ושיווק תערוכות חינוכיות, רח' נילי 8 חולון 21 פוסטרים - אמנות ישראלית, מוזיאון תל אביב - סדרת תקליטורים - 100 שנים לאמנות ישראלית, בהפקת גשם תקשורת, רח' השלושה 3ב' תל אביב. נושא: "העמק הוא חלום", ו"תמונה משפחתית"
רפרודוקציות מאמנות כללית (לבחירה 5 פוסטרים) 20 פוסטרים - אמנות כללית, יונתן גולדסמיט, ייצור ושיווק תערוכות חינוכיות, רח' נילי 8 חולון 15 פוסטרים - שכרון צבעים, יונתן גולדסמיט, ייצור ושיווק תערוכות חינוכיות, רח' נילי 8 חולון 30 פוסטרים - אמנות כללית מוזיאון תל אביב
ספרי אמנות לילדים
ירחון "עיניים"
גלויות של יצירות אמנות ישראלית וכללית
מגוון של חומרים וכלים לפעילות סדנאית. צבעי אצבעות, צבעי גואש, צבעי מים, צבעי אקריליק, עפרונות, גירים, פחם, ניירות לציור בגדלים ואיכויות, ניירות בצבעים וטקסטורות מגוונות לקולאז', מכחולים עגולים ורחבים בעוביים שונים, מגוונות, חומרים וכלים לפיסול פלטה, כנים לציור, סינרים, מסגרות מתחלפות למסגור ציורי הילדים

רשימת הצטיידות לחינוך לתיאטרון

מסגרת במה לתיאטרון בובות
בובות כפפה ובובת יד
בובות אצבע -דמויות אגדות – סט 12 יחידות
בובות אצבע חוות חיות – סט 12 יחידות
סיפורים קלאסיים משלים ואגדות מהספרות והמחזאות הכללית, הישראלית ותרבויות אחרות
במת תיאטרון , מסך
כלי איפור
מראה
תלבושות, אביזרים, ארון לתליית תלבושות, ארגז לאחסון אביזרים

רשימת הצטיידות למחול ותנועה

סרטים למחול
רצועה שיתופית
כדור ספוג קטן
מטפחות משי
סרטי וידאו על מחול
מוזיקה
תלבושות מגוונות +אביזרים

יצירות מחול קלאסיות בתקליטורים -DVD:

מפצח האגוזים, אגם הברבורים פטרשקה
קופליה, היפיפיה הנרדמת סינדרלה
פטר והזאב ותזמורת לבני הנעורים

רשימת הצטיידות לקולנוע ולטלוויזיה

מסך טלוויזיה או מקרן וידאו
מכשיר וידאו: VHS או DVD
מצלמת סטילס דגיטלית (המתחברת למחשב)
מצלמת וידאו דיגיטלית (קטנה)
חצובה עבור מצלמה הוידאו
רכישת סרטים לספריית הגן